

Вороніна В. Л.

кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2434-4591>

Бондаренко Д. В.

здобувачка вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет

Завгородній В. Р.

аспірант
Полтавський державний аграрний університет

Voronina Victoriia, Bondarenko Daryna, Zavhorodnii Viktor
Poltava State Agrarian University

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ КОМПАНІЙ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Формування конкурентних переваг підприємств на основі інновацій є основною передумовою забезпечення ефективності їхньої діяльності, напрямом подолання кризових ситуацій, в яких перебуває значна кількість Українських суб'єктів господарювання різних галузей та форм власності. При цьому вирішення зазначеної проблеми має розглядатися з позицій удосконалення теорії та методології формування конкурентних переваг у контексті використання інновацій. Метою даного дослідження є вивчення та систематизація теоретико-методологічних аспектів конкурентних переваг з врахуванням інноваційної складової, а також опис методу побудови інтегрального рейтингу великих українських компаній на основі процедури ієрархічного ранжирування з метою визначення їх конкурентоспроможності. Запропонований у роботі інтегральний рейтинг дозволяє оцінити рівень конкурентоспроможності компаній порівняно з попередніми періодами та зробити висновок про доцільність інвестиційних вкладень.

Ключові слова: ієрархічне ранжирування, інновації, інноваційний розвиток, інтегральний рейтинг, конкуренція, конкурентна перевага,

конкурентоспроможність, стратегії, управління.

FORMING THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE COMPANY BY DEVELOPING INNOVATIVE OPPORTUNITIES

The formation of competitive advantages of enterprises on the basis of innovations is the main prerequisite for ensuring the efficiency of their activities, the direction of overcoming crisis situations in which a significant number of Ukrainian business entities in various industries and forms of ownership are. At the same time, the solution of this problem should be considered from the standpoint of improving the theory and methodology of forming competitive advantages in the context of the use of innovations. From a scientific point of view, within a particular subject area, the issue of competitive advantage of enterprises is unresolved, thus determining the relevance of the research topic. The purpose of this study is to study and systematize the theoretical and methodological aspects of competitive advantages taking into account the innovation component, as well as a description of the method of building an integrated rating of large Ukrainian companies based on hierarchical ranking procedure to determine their competitiveness. The methodological basis was made by general scientific theoretical methods: generalization, explanation, grouping – for the study of the conceptual apparatus; statistical – for a comprehensive economic assessment of the current state of competitive advantages of the largest companies in the leading sectors of the economy of Ukraine; methods of system analysis and synthesis, economic and mathematical and expert methods of analysis of competitive advantages, methods of abstraction and visualization (for visual demonstration of research results and analytical data). The integrated rating proposed in the work allows to estimate the level of competitiveness of companies compared to previous periods and to draw a conclusion about the feasibility of investment. The authors recommend using the presented tools in developing a competitive strategy of the enterprise. The next step in the study is to analyze the sequence of use of competitive advantages of the enterprise. Thus, competition can be seen as a

dynamic process in which companies are forced to use new technologies, attract investment, adapt to ever-changing market conditions.

Keywords: hierarchical ranking, innovations, innovative development, integrated rating, competition, competitive advantage, competitiveness, strategies, management.

JEL classification: M21, O31.

Постановка проблеми. Активний розвиток соціально-економічних відносин призводить до необхідності постійного та систематичного пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності та формування конкурентних переваг на рівні як національної економіки, так і окремих суб'єктів підприємництва. Саме конкурентні переваги, сформовані підприємством, що підкреслюють його унікальність у конкурентному середовищі, є запорукою його конкурентоспроможності та отримання максимальних економічних результатів.

Переваги розвитку економіки завдяки саме інноваційній діяльності є очевидними: значення сировинних товарів знижується, а інтелектуальних активів – зростає. Такі країни як Індія, Китай, Ізраїль, Ірландія досягли чималих успіхів у цьому напрямі, акцентуючи увагу на важливості та потребі саме інноваційного розвитку. Інноваційним підприємцям легше боротися з конкуренцією. У сучасних умовах підприємництва кожному господарюючому суб'єкту необхідно розвивати власні ключові здібності, які в поєднанні з ресурсами стають основою стратегії підприємства та забезпечують формування конкурентних переваг. Інноваційність визначено як стратегічну суспільно-господарську ціль ЄС [1].

Формування конкурентних переваг підприємств на основі інновацій є основною передумовою забезпечення ефективності їхньої діяльності, напрямом подолання кризових ситуацій, в яких перебуває значна кількість вітчизняних суб'єктів господарювання різних галузей та форм власності [2]. При цьому вирішення зазначеної проблеми має розглядатися з позицій

удосконалення теорії та методології формування конкурентних переваг у контексті використання інновацій та ключових здібностей підприємства. Детальний аналіз наукових праць з досліджуваної проблематики показує, що з наукової точки зору, в рамках окремо взятої предметної області, питання формування конкурентних переваг підприємств є невирішеним, зумовлюючи цим актуальність теми дослідження, яка викликана необхідністю вивчення теоретичних засад формування конкурентних переваг та вдосконалення науково-методологічних рекомендацій щодо комплексного економічного оцінювання сучасного стану конкурентних переваг підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кількість досліджень у галузі стратегічного управління конкурентними перевагами компаній збільшується з кожним роком. Одна з перших робіт з даної тематики відповідно до джерел [1; 2, с. 10] згідно з даними рейтингової організації Thomson's Science Watch є найбільш цитованою в бізнесі та економіці з 1995 р. За результатами досліджень І. Маркіної та ін. [3] щорічно з 2006 р. кількість статей щодо проблеми стратегічного управління конкурентними перевагами компаній, опублікованих у журналах та наукометричних базах даних, перевищує 100.

На думку К. Менара на конкурентоспроможність підприємства, насамперед, впливає облік основних факторів його практичної діяльності [4, с. 56]. М. Бест вважає, що, на формування стратегічної конкурентоспроможності впливають переважно динамічні здібності розвитку компанії, а також фактори мережевої конкуренції, соконкуренції та конкуренції на глобальних ринках [5, с. 111]. Аспектами зовнішнього впливу як чинників формування конкурентоспроможності компаній займався А. Дамодаран [6]. Великий внесок у формування підходів щодо класифікації факторів конкурентоспроможності зробив професор Гарвардської школи бізнесу М. Портер. Він сформував три підходи до класифікації факторів конкурентоспроможності [7]. Заслуговує на увагу і представляє подальший інтерес у рамках даного дослідження позиція М. Зось-Кіора та ін., які

правомірно вважають, що в довгостроковій перспективі конкурентні переваги компанії ґрунтуються на здатності створювати з нижчими витратами та швидше, ніж конкуренти, ключові компетенції, на основі яких створюються непередбачені раніше продукти [8, с. 509].

Слід зазначити, що в результаті проведених раніше досліджень не було отримано єдиного стандартного опису оцінювання стану конкурентних переваг компаній, а також трактування її загальної сутності. При оцінці та аналізі інноваційної привабливості, на думку вітчизняних та зарубіжних дослідників, найбільш ефективним є застосування економіко-математичних методів та моделей, які мають значні загальновідомі переваги. Однак економікоматематичне моделювання у сфері інноваційної діяльності є процесом, що практично не підлягає або складно підлягає науковій формалізації. Неодноразові спроби виділити загальні принципи створення тут математичних моделей призводили або до декларування агрегованих рекомендацій досить загального характеру, які складно застосовувати на практиці, або навпаки, до появи результатів, які можливо застосувати тільки до досить вузького кола специфічних задач. Тому на сьогоднішній день постає проблема вибору методу побудови інтегрального рейтингу компаній на основі процедури ієрархічного ранжирування з метою визначення їх конкурентоспроможності.

Також залишаються недостатньо опрацьованими аспекти прийняття якісних управлінських рішень, з одного боку, щодо інвестування коштів, а з іншого – щодо покращення фінансового становища та підвищення рівня конкурентних переваг компаній. До цих аспектів слід віднести, зокрема, пов'язування питань всебічного стійкого розвитку компанії та її інноваційної привабливості, формування комплексної, адекватної та загальноприйнятої системи оцінювання конкурентоспроможності тощо.

Мета статті полягає у вивченні та систематизації теоретико-методологічних аспектів конкурентних переваг з врахуванням інноваційної складової, а також опис методу побудови інтегрального рейтингу великих

українських компаній на основі процедури ієрархічного ранжирування з метою визначення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши наявні трактування поняття «конкуренція», нами окреслено основні підходи до визначення економічної конкуренції: структурний, поведінковий, системний, функціональний, а також у межах цих підходів варто виокремити інноваційний мікро-, мезо- та макроекономічний підходи (табл. 1).

Таблиця 1

Етимологічний аналіз поняття економічної конкуренції

Підходи	Тлумачення
структурний	пріоритетом у вивченні суті конкуренції є середовище функціонування підприємства, здійснення аналізу структури ринку, його стану й умов функціонування. Конкуренцію розглядають як динамічну зміну властивостей, структури, функцій ринкової системи. Головне – встановлення ступеня монополізації ринку та свободи продавця і покупця
поведінковий	конкуренція є суперництвом і боротьбою між економічними суб'єктами за цінності та кращі умови завдяки задоволенню потреб покупців
системний	конкуренція – невід'ємна властивість будь-якої соціально-економічної системи, децентралізована система координації діяльності господарюючих суб'єктів (ринкових агентів)
функціональний	забезпечує втілення функцій конкуренції. Конкуренцію розглядають у вигляді мотиватора інноваційної діяльності, чинника економічного розвитку
інноваційний макроекономічний	характеризує те, що конкурентною перевагою на рівні держави є виробництво різних видів інновацій
інноваційний мезоекономічний	об'єктом дослідження постають інноваційна інфраструктура, регіональні інноваційні системи
інноваційний мікроекономічний	пріоритетом у вивченні суті конкуренції є внутрішнє середовище підприємства, його інноваційний потенціал, організаційна структура, інноваційна культура, інтелектуальний капітал

Джерело: сформовано та доповнене авторами [7; 9-11]

Встановлено, що, по-перше, конкуренція є саморегулюючим процесом; по-друге, конкуренція сприймається як суперництво на ринку за досягнення найбільш сприятливих умов існування організації та максимізації прибутку; по-третє, конкуренція має соціальну (споживчу) спрямованість ведення конкурентної боротьби. Крім того, нами визначено ще один важливий аспект

конкуренції – впровадження інновацій. У ході ведення конкурентної боротьби організації змушені вишукувати нові продукти та послуги, які вже затребувані або можуть бути затребувані ринком, підвищувати їх якість, використовувати нові, більш ефективні способи виробництва та управління. Досягнення цих параметрів можливо, завдяки впровадженню в діяльність організації інновацій. Як наслідок, конкуренція є головним чинником сприйнятливості організації до інновацій.

Нами виділено ще одну умову: суперництво на ринку призводить до постійної зміни умов господарювання та стану ринку, і для ведення гідної конкурентної боротьби компанії змушені пристосовуватися до умов, що склалися. Іншими словами, конкуренція є системоутворюючою складовою ринку та ринкових відносин, вона формує попит та пропозицію, ціноутворення, економічну модель ринку, активізує інноваційні процеси, тобто визначає кон'юнктуру ринку. Таким чином, конкуренцію можна розглядати як динамічний процес, у ході якого компанії змушені використовувати нові технології, залучати інвестиції, адаптуватися до умов ринку, що постійно змінюються.

Опрацювання фінансової звітності провідних компаній України, що мають значні конкурентні переваги дозволило нам провести секторальний аналіз розвитку підприємств на галузевих ринках України; ретельно оцінити зміни, що відбулися у складі найбільших компаній, а також зробити узагальнені висновки щодо динаміки основних секторів економіки країни. Для більш високої якості аналізу в ході дослідження використані дані YouControl [12], Forbes [13] в яких проранжовано компанії у спадному порядку за показником чистого доходу від реалізації продукції.

Для того, щоб значна частина інформації про секторальну належність не губилася в процесі агрегації, інформацію про основний вид економічної діяльності було доповнено додатковою верифікацією з офіційних сайтів та інших відкритих джерел для уточнення спеціалізації кожної компанії, яка увійшла у вибірку дослідження.

Перша тисяча компаній загалом генерує близько 50-55 % виторгу всіх підприємств України. Вони здійснюють широкий спектр видів економічної діяльності в різних секторах економіки: харчова промисловість (143 компанії), нафтогазовий сектор (118), електроенергетика (83), сільське господарство (77), роздрібна торгівля (66) та металургія (64). Ці ж галузі найбільше представлені в ТОП 1000 компаній за розміром загальних чистих доходів [12], але дещо в іншому порядку: нафтогазовий сектор (797 млрд. грн, що становить 15,9 % від усіх доходів ТОП 1000), металургія (13,3 %), електроенергетика (12,1 %), роздрібна торгівля (10,4 %), харчова промисловість (8,6 %), сільське господарство (7,6 %) (табл. 2).

Таблиця 2

Сектори економіки України за чистими доходами 2020 р.

Сектор	Чистий дохід, млрд. грн	Частка в доходах ТОП 1000, %
Нафтогазовий сектор	796,6	15,9
Металургія	662,8	13,3
Електроенергетика	604,4	12,1
Роздрібна торгівля	522,3	10,4
Харчова промисловість	432,1	8,6
Сільське господарство	380,4	7,6
Транспорт і логістика	286,7	5,7
Фармацевтика	177,9	3,6
Тютюнове виробництво	168,9	3,4
Торгівля автотранспортом	160,1	3,2
Оптова торгівля	154,8	3,1
Хімічна промисловість	138,0	2,8
Будівництво	100,6	2,0
Машинобудування	71,2	1,4
Нерудна промисловість	68,7	1,4
Телекомунікації	62,9	1,3
Деревопереробно-бумажна промисловість	30,1	0,6
Коксохімічна промисловість	29,7	0,6
Вугільна промисловість	28,1	0,6
Інформаційні технології	26,5	0,5
Фінанси	20,3	0,4
Наукові дослідження	17,2	0,3
Реклами і маркетинг	11,8	0,2
Водопостачання та утилізація	9,7	0,2
Операції з нерухомістю	8,2	0,2
Готельно-ресторанний бізнес	7,9	0,2
Медіа і кіно	5,2	0,1

Меблева промисловість	5,0	0,1
Охорона здоров'я	4,4	0,1
Архітектура і інжиніринг	3,7	0,1
Туризм	3,1	0,1
Легка промисловість	1,4	0,0
Спорт та розваги	1,4	0,0

Джерело: сформовано авторами [14]

Такі сектори, як металургія, транспорт та логістика, фармацевтика, тютюнове виробництво, незважаючи на відносно нижчу кількість великих компаній у першій тисячі, генерують значно вищі рівні доходів із розрахунку на одне підприємство. Основою великого бізнесу України залишаються галузі, які використовують мінеральні або земельні ресурси. Важкі індустрії (насамперед металургія, нафтогаз та енергетика), агрокомплекс та харчопром досі визначають секторальний профіль та міжнародну спеціалізацію України.

Вважаємо, що при аналізі конкурентних переваг підприємств провідних галузей економіки доцільно будувати інтегральні рейтинги, в яких враховуються найважливіші показники розвитку підприємств.

Для дослідження конкурентних переваг та подальшого ранжування використовуємо дані фінансової звітності провідних підприємств України, а саме дохід від реалізації та фінансовий результат за останні три роки.

На першому етапі проводимо аналіз динаміки основних показників 16 провідних компаній України за останні три роки (табл. 3).

Таблиця 3

Показники діяльності провідних конкурентоспроможних компаній України
за 2018-2020 рр.

№ з/п	Назва компанії	2018		2019		2020	
		Дохід від реалізації, тис. грн	Прибуток за рік, тис. грн	Дохід від реалізації, тис. грн	Прибуток за рік, тис. грн	Дохід від реалізації, тис. грн	Прибуток за рік, тис. грн
1	«Метінвест»	320760000	32076000	290439000	9207000	282231000	14202000
2	АТБ	85728719	180127	104910343	4405437	123864393	5768666
3	«АрселорМіттал Кривий Ріг»	67963171	11361753	62409226	-2703282	63496684	847674
4	мхп	37731234	11932329	36852545	5042752	35973856	-1846825
5	«Запорожсталь»	59153818	4719209	46493395	-4332802	45630637	-3678076
6	Roshen	259205	2768	373344	11125	638817	5257

7	«Сантрейд»	20997000	-1476000	22682000	-331000	24367000	814000
8	«Київстар»	19077607	6837961	22274923	8938154	25472239	11038347
9	«Концерн Галнафтогаз»	2491130	216607	3048375	941594	3605620	1666581
10	Ferrexpo	16652493	4266091	25674866	7031716	34697239	11148810
11	БадМ	29141592	4782334	35478836	2947129	41816080	1111924
12	«Оптима-Фарм»	25203798	251200	31225871	256504	37247944	337703
13	Interpipe	9126687	-667546	11399539	878062	13672391	2423670
14	Нибулон	25141525	1009942	27666784	1358212	30192043	1776378
15	WOG	534350	124996	267739	32718	1128	-59560
16	«Міжнародні авіалінії України»	27124684	-2696132	28038894	1649	26210474	-4518

Джерело: сформовано авторами [12-14]

Далі розробляємо побудову ієрархічного інтегрального рейтингу (ІІР) компаній на основі ієрархічної процедури ранжирування та встановленого пріоритету між показниками. Рейтинг будується на підставі принципу зведення кількох показників в єдиний індекс з використанням балів та ранжування [15, с. 54-61].

Попередній аналіз показників дозволяє виявити взаємозв'язок між ними і можливість застосування. Для побудови моделі інтегрального рейтингу за ієрархічною процедурою враховуються наступні припущення:

- всі аналізовані показники повинні бути позитивними і збільшувати конкурентоспроможність компанії;
- фінансово-економічні показники повинні бути наведені в однакових одиницях виміру, тобто в тис. грн;
- прибуток вважається найбільш пріоритетним показником на кожному етапі ієрархічного аналізу та ранжуванні;
- парні коефіцієнти кореляції між показниками повинні перебувати у проміжку (-1; 1), що вказуватиме на значимість кореляційних зв'язків та подальшу побудову лінійної залежності.

Для обробки інформації користуємося електронними таблицями Microsoft Office Excel та основними вбудованими функціями: СУММ, ТЕНДЕНЦИЯ, КОРРЕЛ, РАНГ та надбудову Пакет аналізу.

Визначаємо парні коефіцієнти кореляції з використанням вбудованої статистичної функції КОРРЕЛ та засобу Аналіз даних, що дозволяє швидко та безпомилково визначити основні статистичні параметри.

Коефіцієнти кореляції між доходом від реалізації та фінансовим результатом за останні три роки знаходяться в діапазоні від 0,47 до 0,88, що вказує на значимість кореляційних зв'язків та подальшу побудову лінійної залежності.

Коефіцієнт детермінації при дослідженні знаходиться в межах 0,22-0,78, що вказує на якість моделі та подальший аналіз і ранжування за ієрархічним інтегральним рейтингом.

Критерій Фішера знаходиться в діапазоні від 3,94 до 48,23, він більший ніж його табличне значення і свідчить про адекватність даних.

Лінійна залежність в загальному вигляді виражається формулою [16, с. 30]:

$$Y_p = a_1 X + a_0 \quad (1)$$

Лінійна залежність фінансового результату від доходу від реалізації має вигляд:

за 2018 р. $Y_p = 0,10X + 8105,98$;

за 2019 р. $Y_p = 0,03X + 885029,20$;

за 2020 р. $Y_p = 0,04X + 665000,10$.

Далі проводимо групування та ранжування основних фінансово-економічних показників 16 провідних компаній за 2018-2020 рр.

Результат обробки даних згрупований та зведений в табл. 4:

Таблиця 4

Ранжування провідних конкурентоспроможних компаній України за ієрархічним інтегральним рейтингом, 2018-2020 рр.

№ з/п	Назва компанії	Ієрархічний інтегральний рейтинг 2018 р	Ієрархічний інтегральний рейтинг 2019 р	Ієрархічний інтегральний рейтинг 2020 р
1	«Метінвест»	16	16	16
2	АТБ	11	15	15
3	«АрселорМіттал Кривий Ріг»	15	8	13

4	мхп	14	14	4
5	«Запорожсталь»	13	7	7
6	Roshen	1	1	2
7	«Сантрейд»	4	3	4
8	«Київстар»	10	11	11
9	«Концерн Галнафтогаз»	5	4	6
10	Ferrexpo	7	12	14
11	БадМ	12	13	12
12	«Оптима-Фарм»	8	9	9
13	Interpipe	2	4	8
14	Нибулон	8	10	10
15	WOG	2	1	1
16	«Міжнародні авіалінії України»	6	6	3

Джерело: сформовано авторами

Аналізуючи ієрархічний інтегральний рейтинг, можна зробити висновок, що за основними фінансово-економічними показниками у 2018 році лідируючими компаніями є Roshen, Interpipe та WOG. В 2019 р. трійка лідерів – Roshen, WOG та «Сантрейд», а у 2020 році – WOG, Roshen та «Міжнародні авіалінії України».

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження доцільно зазначити: немає одностайності у розумінні сутності поняття «конкурентна перевага», що зумовило необхідність викладення авторського бачення зазначеної дефініції, враховуючи інноваційну складову даного поняття. За результатами критичного аналізу встановлено, що деякими вченими здійснено спроби систематизації різноманіття дефініцій із виділенням наукових підходів, більшість з яких має певні недоліки; єдиний підхід до класифікації конкурентних переваг відсутній, що сприяло формуванню авторської позиції з даного питання. Отже, конкурентна перевага є результатом інноваційної діяльності підприємства, що визначає рівень його конкурентоспроможності завдяки особливостям та унікальності продукції, техніки та технологій, методів організації виробництва та збуту тощо. Отримані результати доцільно використати у дослідженнях щодо формування та розвитку конкурентних переваг підприємства.

Запропонований у роботі інтегральний рейтинг дозволяє оцінити рівень

конкурентоспроможності компаній порівняно з попередніми періодами та зробити висновок про доцільність інвестиційних вкладень. Автори рекомендують застосовувати представлений інструментарій при розробці конкурентної стратегії підприємства.

Наступним етапом у дослідженні є аналіз послідовності використання конкурентних переваг підприємства. Для цього можна використати порівняння затрат, понесених на забезпечення конкурентоспроможності підприємства з очікуваним та отриманим ефектом від використаних підприємством конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Козлова А. І. Етапи формування стратегій інноваційного розвитку в країнах ЄС. *Бізнесінформ*. 2013. № 4. С. 82-85. URL: www.business-inform.net.
2. Хайек Ф. Конкуренция как процедура открытия. *Мировая экономика и международные отношения*. 1989. № 12. С. 6-14.
3. Markina I., Voronina V., Aksiuk Y. (2018). Marketing information for holding leading positions in the market segment of the grain processing enterprises. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018)*. № 217. P. 193-201. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icseal-18/25904312>.
4. Менар К. Экономика организации / пер. с франц. под ред. А.Г. Худокормова. М.: ИНФРА, 1996. 160 с.
5. Бест М. Новая конкуренция. Институты промышленного развития. М.: ТЕИС, 2002. 350 с.
6. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / пер. с англ. 3-е изд. М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. 1324 с.
7. Porter M. E. *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and*

competitors: with a new introduction. New York: Free Press, 1980. 398 p.

8. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2020. Vol. 42. № 4. P. 504-515. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2031/1482>

9. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982. 401 с.

10. Gregersen H. M., Arnold J. E. M., Lundgren A. L., Contreras A. (1995). Hermosilla Valuing forests: context, issues and guidelines, 1995 (E F S) FAO FORESTRY PAPER 127. URL: <http://www.fao.org/3/v7395e/v7395e00.htm>.

11. Милль Дж. Основы политической экономии. М.: Прогресс, 1980. 457 с.

12. ТОП 1000 крупнейших компаний Украины по доходам в 2020 году. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/data-research/top-1000-naybilshykh-kompaniy-ukrayiny-za-dokhodamy-u-2020-rotsi/>

13. 100 крупнейших частных компаний Украины 2020. URL: <https://forbes.ua/ru/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-02112020-408>

14. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Hovorukha V. B. (2017). Mathematical methods and models of forecasting in the field of foreign economic activity. *Questions of applied mathematics and mathematical modeling*. № 17. P. 54-61.

16. Babii I. V. (2017). Application of mathematical modeling methods in forecasting foreign economic activity of machine-building enterprises. *Intelligence XXI*. № 6. P. 29-32.

References:

1. Kozlova A. I. (2013) Etapy formuvannia stratehii innovatsiinoho rozvytku v krainakh YeS [Stages of Formation of Strategies of Innovative Development in

the EU Countries]. *BusinessInform*, no. 4, pp. 82-85. Available at: www.business-inform.net (accessed 10 January 2022).

2. Hayek F. (1989) Konkurentsiya kak protsedura otkryitiya [Competition as a procedure of discovery]. *World Economy and International Relations*, no. 12, pp. 6-14.

3. Markina I., Voronina V., Aksiuk Y. (2018) Marketing information for holding leading positions in the market segment of the grain processing enterprises. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018)*, vol. 217, pp. 193-201. Available at: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icseal-18/25904312> (accessed 31 January 2022).

4. Menar K. (1996) *Ekonomika organizatsii* [Economics of organization]. Moscow: INFRA. (in Russian)

5. Best M. (2002) *Novaya konkurentsiya. Institutyi promyshlennogo razvitiya* [The New Competition. Institutes of Industrial Development]. Moscow: TEIS. (in Russian)

6. Damodaran A. (2006) *Investitsionnaya otsenka: Instrumentyi i metodyi otsenki lyubyyh aktivov* [Investment Appraisal: Instruments and Methods of Valuation of Any Assets]. Moscow: Alpina Business Books. (in Russian)

7. Porter M. E. (1980) *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors: with a new introduction*. New York : Free Press.

8. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. (2020) Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 42. no. 4. pp. 504-515. Available at: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2031/1482> (accessed 15 February 2022).

9. Schumpeter J. A. (1982) *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [Theory of

Economic Development]. Moscow: Progress.

10. Gregersen H. M., Arnold J. E. M., Lundgren A. L., Contreras A. (1995) *Hermosilla Valuing forests: context, issues and guidelines*, (E F S) FAO FORESTRY PAPER 127. Available at:

<http://www.fao.org/3/v7395e/v7395e00.htm> (accessed 12 February 2022).

11. Mill Dzh. (1980) *Osnovy politicheskoy ekonomii* [Foundations of Political Economy]. M.: Progress.

12. TOP 1000 krupneyshih kompaniy Ukrainyi po dohodam v 2020 godu [Top 1000 largest companies in Ukraine by income in 2020]. Available at: <https://youcontrol.com.ua/ru/data-research/top-1000-naybilshykh-kompaniy-ukrayiny-za-dokhodamy-u-2020-rotsi/> (accessed 12 February 2022).

13. 100 krupneyshih chastnyih kompaniy Ukrainyi 2020 [The 100 largest private companies in Ukraine 2020]. Available at: <https://forbes.ua/ru/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-02112020-408> (accessed 16 February 2022).

14. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. Hovorukha V. B. (2017) Mathematical methods and models of forecasting in the field of foreign economic activity. *Questions of applied mathematics and mathematical modeling*, no. 17, pp. 54-61.

16. Babii I. V. (2017) Application of mathematical modeling methods in forecasting foreign economic activity of machine-building enterprises. *Intelligence XXI*, no. 6, pp. 29-32.